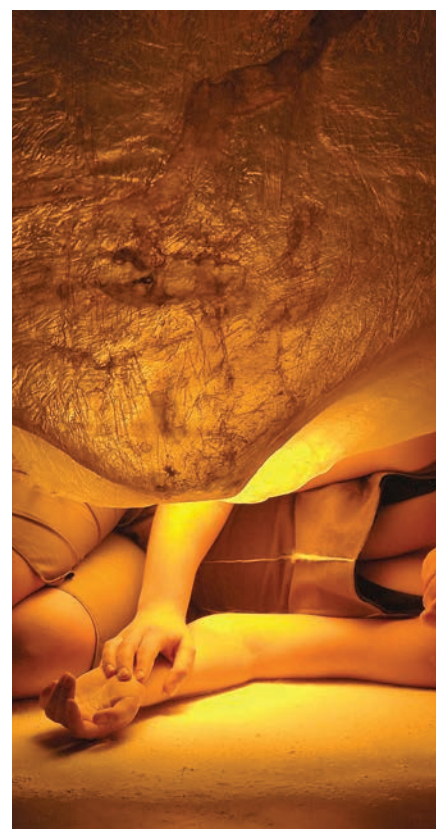

Levensdrift en vergankelijkheid

Op zoek naar de kern van het werk van Boukje Schweigman

tekst: Simon van den Berg

Regisseur en mimesteller Boukje Schweigman maakt al tien jaar de ene intrigerende voorstelling na de andere: intieme, beeldende, poëtische theaterwerelden die de verbeelding prikkelen en de zintuigen zachtmoedig ontregelen. In januari presenteert Frascati vijf van haar voorstellingen in Het Universum van Schweigman&. Theaterjournalist en fan van het eerste uur Simon van den Berg doet een poging de essentie van dit woordeloze universum in woorden te vatten.

De zweep raakt net iets te hard het puntje van mijn schoenen. Een speler haalt voorzichtig mijn bril van mijn neus en onderzoekt hem alsof het iets volstrekt nieuws is. Ik beklim door het mulle zand een hoog duin. Ik schrijd met een iets te warme, lichtblauwe pij door de gangen van een labyrintisch theater. Ik lig op een traag draaiende schijf; ik kan bijna de lange haren van de speelster die boven me hangt aanraken, maar dan zijn we allebei alweer verplaatst. Een andere speelster klimt in het pikkedonker via de armleuningen van mijn stoel de tribune op.

Boukje Schweigman is bekend geworden met dit soort unieke, fysieke ervaringen die ze haar toeschouwers geeft. De voorstellingen die ze regisseert – en waarin ze vaak meespeelt – horen thuis in het vakje mime, maar ontsijgen dat label. Haar voorstellingen sluiten je op in een eigen, poëtische werkelijkheid. Dat begint vaak al met een individuele, rituele reis, die je als toeschouwer moet maken voordat je in de voorstelling mag binnendringen. Vervolgens beland je altijd in een bijzondere ruimte (meestal ontworpen door scenograaf Theun Mosk). Maar haar werk gaat uiteindelijk niet over die bijzondere omgevingen. Die scheppen alleen de voorwaarden voor iets anders, voor een fysieke, innerlijke beleving.

Als schrijver en recensent is het altijd lastig om over het werk van Schweigman te schrijven. Want datgene waarover het gaat, laat zich eigenlijk niet zo goed vatten in taal. Ook ik vervel in clichés over 'magisch theater' dat zonder woorden 'iets essentieel menselijks' vertelt. Toch wil ik een poging wagen om te verwoorden wat het onzegbare is dat haar voorstellingen meestal uitdrukken.

Boukje Schweigman volgens...

Loes van der Pligt, artistiek leider mime-opleiding AHK:
'Het bijzondere van haar werk is dat de schijnbaar simpele bewegingen van de spelers zoveel teweeg brengen bij de toeschouwers. Ze raakt iets essentieels: het is de herkenning van de kwetsbaarheid, de schoonheid en de kracht van de mens. Het is een ode aan het leven.'

Kees Lesuis, artistiek leider Oerol festival:
'Boukje zoekt in haar voorstellingen altijd het spanningsveld tussen ruimte, beweging en ritueel, en naar de manier om bij het publiek een vorm van 'medeplichtigheid' te bereiken.'

Jasper Schweigman, architect en broer van Boukje Schweigman:
'In het werk van Boukje word je verrast, getart en verlost. Niet met trucjes of een verhaal maar in een lyrisch avontuur.'

Theun Mosk, theatervormgever:
'Wat waanzinnig is aan het werken met Boukje is dat ik onmiddellijk geloof en snap waar ze naar op zoek is. Elke keer weer. Het eerste idee is altijd zo helder, inspirerend en oprecht, dat je daarna alle kanten op kan en er meteen iets tegenover kan zetten. En ze heeft er zo veel! Toen ze me de plannen voor de komende 4 jaar vertelde, dacht ik, maak daar maar 8 jaar van.'

Toon Kuijpers, mimesteller en theatermaker:
'Een voorstelling maken met Boukje is een groot avontuur. Binnen het gekozen kader krijg je als speler veel vertrouwen en ruimte om te zoeken. De mooiste ontdekkingen doen we samen, al spelenderwijs. Daarvoor heeft ze een feilloze intuïtie.'

HET LEVENDE LICHAAM

Boukje Schweigman (Zambia, 1974) groeide op in Groningen en studeerde na omzwervingen langs vele studies in 2003 af aan de mime-opleiding in Amsterdam. Ze viel al tijdens haar studie op. Tijdens het ITs Festival in 2002 zag ik Dooier, een performance voor Schweigman en een grote rode bal, in een ruimte waarin het publiek helemaal was ingesloten in rode doeken. Achter de doeken maakte een muzikant een soundscape die van alle plekken tegelijk leek te komen. Hier was een kunstenaar aan het werk die groots en eigenzinnig durfde te denken, die al een geheel eigen stem en vorm had en die tegelijk als performer een magnetische energie leek te hebben.

Het werk dat ze hierna maakte leek in twee categorieën uiteen te vallen. Enerzijds maakte ze voorstellingen die het publiek op sleeptouw namen door een of meerdere ruimtes, zoals *Klep* (2003), *Ruim* (2004) en *Weef* (2005). Anderzijds waren er de performances met Schweigman zelf in het centrum en het publiek 'gewoon' op een tribune, zoals *Benen* (2003), *Grond* (2004) en *Wervel* (2005). De voorstellingen uit de eerste categorie werden exemplarisch voor het zogenaamde 'ervaringstheater', theater waarin het publiek een actieve rol krijgt en waarin de individuele, persoonlijke beleving centraal staat. Zo werd het publiek in *Klep* rondgedragen in afgesloten karren met luikjes die steeds een lichaamsdeel van een van de spelers toonden, en was *Ruim* een sprookjesachtige rondgang door het voormalige Kruithuis van Den Bosch.

Opvallend genoeg kende de inhoud van al die voorstellingen

En dus kom je altijd haar voorstellingen uit met het gevoel dat je iets hebt meegemaakt dat gaat over leven, dood, groei, levenslust, evolutie of God – afhankelijk van je opvoeding.

grote overeenkomsten. Een van de belangrijkste kenmerken van het werk van Schweigman is dat haar 'personages' vrijwel altijd een fundamentele verandering doormaken. De voorstellingen zijn dus lineair en niet cyclisch (het einde is hetzelfde als het begin) of statisch (variëties op één situatie).

In het toneel is dat misschien niet zo bijzonder, maar in de mime wel. En dat heeft te maken met de vraag: als een mimer op het podium staat, als wie staat hij er dan? Een toneelspeler staat op het toneel als een personage, of – moderner – als toneelspeler die een personage speelt; een cabarettier of stand-upper is min of meer zichzelf; een danser kan zichzelf wegtoveren in de abstractie van de beweging. Maar een mimer staat vooral op toneel als levend lichaam.

Dat klinkt ingewikkeld, maar de lichamelijke van de spelers van Schweigman is onmiskenbaar zodra je een van haar voorstellingen ziet. Ergens moet ik altijd denken aan dieren: haar spelers stralen kracht, intelligentie en rust uit, maar dat allemaal zonder ratio. Zielen zonder geest. Daarom zette ik eerder 'personages' tussen aanhalingstekens. Ze spelen niet een rol in de traditionele betekenis van het woord, hun zwijgende lichamelijke maakt ze juist geschikt voor de ultieme rol: dé mens. Ergens op een intuïtief niveau moet Schweigman begrepen hebben dat die unieke combinatie – intieme ruimtelijkheid; lineair verloop; spelers die 'dé mens' vertegenwoordigen – het raamwerk kan vormen om de allergrootste verhalen te vertellen.

LEVENSDRIFT

En dus kom je altijd haar voorstellingen uit met het gevoel dat je

Schweigman& is het theatergezelschap onder artistieke leiding van Boukje Schweigman. In de beeldende, fysieke en muzikale voorstellingen komen universele en mythische thema's naar boven. Schweigman& heeft een heel eigen theatertaal waarin rituelen worden gecombineerd met aspecten uit de mime, dans, performance, beeldende kunst en muziektheater. Het werk is al meerdere keren onderscheiden met prijzen en wordt in binnen- en buitenland vertoond. Haar laatste voorstelling, *Spiegel* (2012), werd genomineerd voor de VSCD Mimeprijs 2013.

Simon van den Berg is redacteur van *Moose*, schrijft toneelrecensies voor *Het Parool*, zit in de redactie van *TM* en werkt als freelance schrijver en adviseur.

HET UNIVERSUM VAN SCHWEIGMAN&
Vijf voorstellingen uit tien jaar Schweigman&
di 28 jan t/m za 1 feb
Frascati 1 & 2

TICKETS VOOR DEZE VOORSTELLING
ONLINE € 2 GOEDKOPER
FRASCATTIHEATER.NL

reageer op dit artikel: #universum

iets hebt meegemaakt dat gaat over leven, dood, groei, levenslust, evolutie of God – afhankelijk van je opvoeding. In *Benen* zie je een embryonaal lichaam groeien, zich oprichten, met vallen en opstaan leren lopen, rennen. In *Grond* verheffen twee lichamen (Schweigman zelf en de oude danser Jaap Flier) zich uit een dikke laag aarde op het podium. De jonge zoekt de helwitte bol licht die eerder te zien was, de oude wil terug de grond in. In *Dreef* (mijn persoonlijke favoriet) zit het publiek binnen in een ronde drijvende bol. Via de open onderkant zie je eerst schaduwen voorbijzwemen, even later kruipen de spelers naar binnen, leren lopen, klimmen, en vertrekken aan het eind door een opening in het dak.

Je kunt die afzonderlijke voorstellingen zien als beschouwingen over groei (*Benen*), leven en dood (*Grond*) of de evolutie van levende wezens (*Dreef*), maar daarmee doe je Schweigmans werk tekort. Juist als je meer van haar werk ziet, valt je op dat die thema's hetzelfde zijn, alleen op een andere schaal. Haar oeuvre is als een fractal, waarin je steeds dezelfde patronen herkent als je in- of uitzoomt.

En, net als fractals ontstaan uit één formule, ligt er denk ik één principe ten grondslag aan vrijwel al het werk van Boukje Schweigman. Dat principe is levensdrift: de oerkracht die ons als kind, als mens, als diersoort vooruit jaagt, verder, sneller en hoger dan we ooit geweest zijn, ook al weten we niet waarom of waarnaartoe.

Maar die levensdrift krijgt een opzienbarende dimensie juist doordat haar voorstellingen lineair zijn. In bijna al haar werk zit een moment waarop de spelers het

Ergens moet ik altijd denken aan dieren: haar spelers stralen kracht, intelligentie en rust uit, maar dat allemaal zonder ratio.

publiek 'ontdekken'. In *Ruim* ben je geruime tijd door een gebouw geloodst, en op de binnenplaats maken de spelers daadwerkelijk contact. Ze kijken je aan, betasten je gezicht, pakken je bril en proberen hem uit. Ook in *Tussen* zit een moment dat de spelers, eerst nog een ineengevouwen kluwen lijven, ineens het publiek aankijken. En in *Dreef* is er het moment in de evolutie van de zwemmende wezens waarop ze zich kunnen verstaan met de andere schepsels in de bol.

EEN KORT RUSTPUNT

En dan gebeurt het; datgene dat voor mij het essentiële wonder is van Schweigmans voorstellingen: de spelers verlaten ons en gaan verder. *Ruim* eindigt met de spelers die door de poort het gebouw verlaten en de wijde wereld in trekken. In *Tussen* klimmen de spelers via de armleuningen de tribune op. In *Dreef* gaan ze er via het dak vandoor; 'up and out'.

Dan voel je als toeschouwer heel even het cruciale wezen van het leven: dat dit moment tijdelijk is. Een kort rustpunt in de reis naar iets dat verder en hoger is dan we ooit geweest zijn. Dat we straks iemand anders zijn dan nu, dat ook de mens zelf – met z'n inzichten en rationalisaties, met z'n gevoelens en mystiek, met z'n kunst en z'n wetenschap – maar een tussenstation is op de kosmische tocht van het leven zelf.

Daar zit de schoonheid van al haar voorstellingen, van *Dooier* tot *Blaas*: het is een oeuvre vol plekken waar je even kunt stilstaan bij het grote panta rhei. Momenten van reflectie op datgene dat eigenlijk onzegbaar is: dat je hier bent en straks niet meer.